

gla

slovenske kulturne akcije

L. XI. 19, 20 EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA 15. X. 1964

VPRAŠANJE ALIENACIJE

Milan Komar

V zadnji številki „Perspektiv“ pred ukinitvijo sta izšli dve razpravi o vprašanju alienacije: Janka Kosa „Teze k prevrednotenju pojma alienacije“ in Tarasa Kermaunerja „Objektiviranje in alieniranje“. Tema alienacije je ena izmed najbolj značilnih v vsej novomarksistični filozofski spekulaciji, ki je pri Slovencih našla najmočnejši odmev ravno v reviji „Perspektive“. Janko Kos v omenjeni razpravi ugotavlja, da je pojem alienacije metafizičnega izvora in da ga Marx še ni razbremenil vseh metafizičnih atributov. Po Kosu pojem alienacije ostaja metafizičen, „a) če mu subjekt odtujitve ni človek, ampak nadčloveška ali pa iz človeka abstrahirana splošna resničnost, ki ji je človek samo medij za lastno realizacijo; b) če mu je človek sicer subjekt alienacije, vendar tako, da se ne odtuja sebi, ampak resničnosti, ki v metafizičnem ali historičnem smislu obstaja pred človekom kot njegovo bistvo določujoči, apriorni in intemporalni izvor, to je bog, ideja ali priroda; c) če se mu človeška alieniranost in njegovo ukinjanje kažeta kot enkratni, enosmislni, v temporalnosti zgodovine sprožen in z njenim potekom dokončno razrešen finalni proces, osmišljen z eshatološko shemo: padec, bivanje v odtujenosti, odrešenje“. Zato, nadaljuje Kos, je edino mogoča predpostavka za pojem alienacije, ki naj se osvobodi vsake metafizične primesi, izražena v tezi: „Človek se alienira, kadar in kolikor ne realizira svojega bistva. Človek se odtuja sam sebi.“

S tem pa se težave nikakor ne rešijo, ampak se samo prenesejo: z linije alienacije na linijo človekovega bistva. Nobenih ovir ni, da ne bi sprejeli Kosove definicije alienacije. Vprašanje je samo, kaj razumemo pod bistvom človeka. Vsako razglabljanje in vsak poskus videti jasneje v tem pogledu nas neogibno pripelje nazaj v metafiziko. Ne ravno v izrecno, osveščeno in kritično premišljeno metafiziko. Kajti metafizične predpostavke so pogosto neizrecne, neosveščene, zgolj fakične, pa zato nič manj odločilne pri prvih miselnih nastavkih. Skušati očistiti pojem alienacije vseh metafizičnih primesi je prazno in filozofsko neosveščeno opravilo. Rezultat je ali uničenje pojma alienacije sploh ali pa zamenjava ene metafizike z drugo.

Po drugi strani se pa Kosove besede slišijo kot korak naprej od Marxa, predvsem pa korak naprej od Hegla, iz katerega je Marx zajemal. To drži, pa vendar ne drži. Če Kosovo stališče vzamemo samo

(Dalje na 2. str.)

„Ljudje navadno mislijo, da človeštvo napreduje, če se stvari in ideje širijo po svoji množini. Ne, nikakor ne; resnični napredek bomo doživeli tedaj, kadar bomo s povečano napetostjo sprejemali temeljne skrivnosti, ki počivajo v senci zgodovine kot večna srca. Vsako stoletje namreč prinaša s svojo občutljivostjo dognane nove, posebne probleme in sicer res samo za nekatere, dočim pušča druge ob strani, če pri njih opazi lenobo ali nezaupanje.“

Prav zato so nekateri ljudje obdarjeni s posebnim vidom, silno delikatnim in zanje je svet zaklad bleščečih bogastev, pa četudi je njih harmonija kakor brez sluha.

Zato so glavne teme umetnosti kakor spovednice zgodovine. Vsaka doba se srečuje z njimi na svoj način in si izdelava zanje najboljše prijeme, ki so trenutni, radikalni izraz duševnosti. Ko tako opazujemo stvaritve umetnosti, si moremo sami graditi moralni obraz posameznih obdobj, ki drve z blazno hitrostjo in neusmiljeno puščajo ob strani vsakogar, kdor hoče ostati gluhi in slepi za ta čas.

Genialni umetniki med nami ugotavljajo in pomnožujejo tradicionalno lastnino idej in motivov, ki nas obdajajo. Stalno odkrivajo njihovo estetsko veljavo, ko trgajo z njih patino trivialnosti in odplavljajo navlako, ki so jo nanje nanesti slabi, neresnični umetniki. Pravi umetniki pa iz izvirne preprostosti grade novo, žarečo podobo sodobnosti.“

(Ortega y Gasset.
El Espectador I)

JUBILEJNA ZBIRKA

Doslej nam zgodovina potrjuje, da je korenine slovenstva ohranjala vedna služba duhovnemu življenju. Kakor smo si znali obogatiti svoj način verskega življenja, tako smo vedno dajali pravo obliko in ceno stvaritvam slovenskega duha. Umetnost, znanost, kulturno delo so ustvarjali trdne temelje za naš prehod skozi tisočletja. Kako pa znamo ceniti vse to delo, nam priča tudi odmev na prašnja Slovenske kulturne akcije za JUBILEJNI DAR.

Darovali so: Društvo ZEDINJENA SLOVENIJA, Buenos Aires, 2000 pesov; SLOVENSKA HRANILNICA, Ramos Mejía, 2000 pesov; preč. g. svetnik ALOJZIJ KOŠMERLJ, Florida, 2000 pesov; č. g. dr. ALOJZIJ ŠUŠTAR, Švica, 20 dolarjev; č. g. JANEZ PETEK, CM, Lanus, 2000 pesov; g. dr. ALOJZIJ VORŠIČ, Buenos Aires, 2000 pesov; g. JOŽE MEHLE, Lanus, 2000 pesov.

Vsem se najlepše zahvaljujemo!

(Dar: za Argentino 2000 pesov in za ostale države 20 dolarjev je do konca leta plačljiv tudi v obrokih. Darovanci bodo prejeli ob koncu jubilejnega leta umetniška darila s posebnim imenskim posvetilom.)

Izšlo:

MED DOBJE VIII/3-4

Tiska se:

LJUDJE POD BIČEM, II. del
Karel Mauser

V pripravi:

MED DOBJE VIII/5-6

VSE KNJIGE

in publikacije naše založbe morete do konca jubilejnega leta 1964 še prejeti po dosedanjih cenah!

POHITITE Z NAROČILOM!

Münchenska opera je začela v decembru 1963 slaviti stoletnico Straussovega rojstva. Poslej je bila vsa sezona v znamenju proslav, glavne pa so bile določene za avgust 1964, ko so na festival prišli številni gostje z vseh strani sveta. Proslave so začele z izvedbo opere „Žena brez sence“, med festivalom pa je najbolj pritegnila izvedba opere „Arabella“, ki jo je Strauss skomponiral v letih 1928-1932. Delo seveda ne dosega razmerij „Kavalirja z rožo“, vendar je bilo ugodno presenečenje; izvajali so jo kar devetnajstkrat.

— Najbrž tudi čas dogajanja ni dopuščal komponistu popoln razmah vseh motivov. Vsebinska se namreč dogaja na Dunaju okrog 1860 in sloni na spopadu novih socialnih plasti v tedanji avstrijski meščanski družbi. Libreto za opero je napisal Hugo Hofmannstahl, avtor dramatskega oratorija Slehernik in spesnil o ljubezni med Arabello in slovenskim plemičem Mandrikom prelesto pravljico tolikega žara in lepote, da se je Strauss v začetku upiral preveliki naivnosti, ki da je prevečala pesnikov tekst. Poleg Arabelle in Mandrika sta še Zdenka in Matej, tudi iz slovenskih krajev pokojne Avstrije.

Pariški list „Le Monde“ je objavil navdušeno poročilo izpod peresa Jacquesa Lochampta. Kritični poudarja, kako iz Hofmannstahlova besedila in Straussove glasbe veje „globina človeške plemenitosti v slovenskem plemiču in raste vedno višje, ko Arabella v njem zaznava višek sanj o ljubezni in vsebini življenja. Kajti Mandrika ovija zarja čistosti slovenskih vasi, temnih gozdov in ponosnih hrastov, katerih se sekira ni dotaknila. Hofmannstahlovo besedilo prepletajo motivi slovenske narodne pesmi, kajti po teh motivih je vdiral svež zrak slovenskih sil v ozračje stare monarhije, saj je bila Avstrija po polovici slovanska. In Strauss je v dvopevih dosegel višino, ki se trdno vzporeja z njegovimi najlepšimi melodijami. Ni važno, da se opera potem izgublja v tisočih glasbenih prebliskih, v bujnost komponistove fantazije — bistvo je v doživljanju obeh junakov.“

— Francoski minister za kulturo André Malraux je najavil, da bo vlada v Parizu poskrbela za ateljeje in bodo le-ti namenjeni siromašnim, nadarjenim slikarjem. Do leta 1973 bodo v Parizu porušili okoli 800 ateljev, ki so dotrajali ali pa so nesposobni ali v nevzdržnem stanju, do istega leta pa bodo postavili 1500 novih ateljev. Ta akcija naj bi še bolj utrdila prvenstvo Pariza kot mednarodno likovno središče.

PROSLAVA DESETLETNICE SKA

(26. IX. — 3. X. 1964)

Prireditve za desetletnico Slovenske kulturne akcije so bile določene že za začetek letošnje sezone in bi se naj začele prvo soboto v maju, ko bi bila razstava slovenske izseljenske grafike. Vendar so posebni razlogi narekovali preložitev in tako se je v maju moglo opraviti samo cerkveno opravilo, ko je zadnjo nedeljo v mesecu č. g. direktor Anton Orehar opravil službo božjo v zahvalo in po namenih SKA. Pri pridigi je poudaril mesto SKA tudi pri religioznem dviganju naše kulture. Med sv. mašo je pel kvartet Finkovih in so se službe božje udeležili številni člani SKA. Glavna jubilejna prireditve je bila določena za 3. oktober, uvod pa je bila otvoritev druge razstave slovenske grafike dne 26. septembra in je bila odprta do III. umetniškega večera dne 3. oktobra. Razstavo je z vso skrbnostjo in požrtvovalnostjo organiziral likovni odsek in so razstavljali: France Ahčin, Ivan Bukovec, France Gorše, Božidar Kramolc, Andrej Makek, France Papež, Bara Remec, Marijanica Savinšek, Jože Vodlan, Milan Volovšek in Miro Župančič. Izšel je poseben katalog in v dodatnem članku poudaril namen razstave: po desetih letih je druga razstava slovenske grafike bila potrdilo naših namenov in nad ter dokaz uspehov in načrtov, kako sodobna slovenska likovna zamejska umetnost bogati zakladnico slovenskega poslanstva v svetu.

ZAČETEK UMETNIŠKE RAZSTAVE

(26. sept. 1964)

Ko je dne 26. septembra zvečer predsednik SKA Ruda Jurčec začel slovesnost otvoritve, se je že zbralo izredno lepo število članov in prijateljev slovenske umetnosti. Uvodoma je poudaril, da je razstava lepa manifestacija ustvarjalnosti slovenskega duha v begunstvu. Umetnine so „najlepše pričevanje o rasti naše umetnosti, vendar se je tudi tokrat kakor vedno dosedaj uveljavila resnica, da je to res slovenska umetnost in ta temeljna resnica se vidi iz del, pa naj bodo te ali one smeri. Vidna rast naše umetnosti pa bodi iskreno poročilo za naš uspešen pohod v novem desetletju.“ Zahvalil se je vsem umetnikom, pa tudi tistim, ki so pomagali pri pripravi in izvedbi, zlasti g. Kastrevcu in vodstvu Slomškovega doma.

Vodja likovnega odseka Marijan Marolt je zatem uvodoma najprej opozoril na težave, ki so jih srečavali svetovni in slovenski mojstri v preteklosti, kadar so pripravljali svoje razstave. Za to „razstavo so tudi opravili uvodna dela umetniki sami, dobri in odlični umetniki, med katerimi naj na prvem mestu imenujem mojstra Ivana Bukovca,

(Dalje s 1. str.)

kot oddaljitve od Hegla, bi to čisto ne držalo; če ga pa vzamemo kot korak naprej po poti, ki jo je začrtal Hegel, če ga torej vzamemo kot nekako eksplcitacijo Heglovega nastanka, bi pa brez dvoma držalo.

Novomarksistične spekulacije okrog alieniranja se ne izvirajo iz zadevnega prvotnega Heglovega zajema, ki ni le ena izmed tolikih tez velikega nemškega idealista, ampak tvori teoretično jedro vse njegove filozofije. Gre za pravo grško „arché“, ki ne pomeni le počela ali načela, ampak tudi vlado, kajti počelo nekako vlada nad vsem, kar je iz njega izšlo. Kdor bi hotel prevrednotiti pojem alienacije, bi moral nazaj pred Hegla. Brez tega pa vsak podoben poizkus nujno ostane na ravni neznatne modifikacije, ki osnovne usmerjenosti nikakor ne spremeni.

Ločili bomo med odtujitvijo (Entfremdung) in alienacijo (Entäusserung), ki jo bomo slovenili z lepim domačim izrazom „odsvojitve“. Latinska beseda „alienatio“ ima izvorno pravni pomen in od nekdaj so jo naši civilisti slovenili „odsvojitve“.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Filozofski odsek

Dvanajsti kulturni večer bo v soboto dne 17. oktobra v dvorani Bullrich, Sarandi 41, Capital.

Predaval bo univ. prof. dr. Milan Komar:

VPRAŠANJE ALIENACIJE

Prosimo točnost.— Prostovoljni pripevki ob vstopu za kritje stroškov bodo s hvaležnostjo sprejeti.

ki se je že mesece, odkar se je misel na to razstavo sprožila, ukvarjal s skrbmi, ki so pri takem aranžmaju neizogibne. Posebno v zadnjem času mu je z nasveti in težaškimi delom stal ob strani mojster Andrej Makek in še mojster France Ahčin in gospod Tone Kržišnik. Opravili so težaško delo, a tudi za takšno delo je potrebno umetniško mojstrstvo... Opremila nista mojstra samo svojih umetnin, opremila sta tudi umetnine svojih tovarišev. Lahko rečemo, da je za nas gledalce po njihovem prizadevanju že razstava kot celota umetniško doživetje.

Po razlagi mesta, ki ga naj mladi rod zavzema v sodobni umetnosti, je nadaljeval: „Slovenska kulturna akcija je povabila k udeležbi na tej razstavi vse najboljše slovenske umetnike v izseljenstvu. Nekateri mlajši se niso odzvali, bodisi iz skromnosti, bodisi zato, ker jih delo baše. Izmed zrelejših pa manjka samo gospa Aleksa Ivanc, ki se je pa Slovenski kulturni akciji odzvala že na prvo grafično razstavo in za knjižico o slovenski izseljenski umetnosti. Tudi tokrat je obljubila poslati svoja dela, pa se je komaj preselila iz afriškega Maroka spet v Pariz, kjer ima prav ta čas svojo razstavo. Ni pa ona človek, ki kar na hitrico nekaj nariše, vreže in pošlje. Ker do danes še ni nič poslala, moramo pač kazati razstavo drugih umetnikov in z mirno vestjo lahko rečemo, da je razen nje na razstavi zbran cvet slovenskih umetnikov v zamejstvu; je to res razstava mojstrov, zbirka del, na katero je slovensko izseljenstvo ponosno. Naj vsem tem mojstrom v imenu Slovenske kulturne akcije izrečem najvdanejšo zahvalo, da so s svojo udeležbo počastili našo desetletnico.

Pred desetimi leti smo priredili prvo slovensko izseljensko grafično razstavo. Takrat je razstavilo pet umetnikov, med njimi eden, Marijan Koritnik, ki je bil že mrtev. Danes jih je tukaj zastopanih enajst. Kot že pri prvi razstavi, so tudi današnji razstavljavci različnih smeri. Kdor je spremljal teh deset let njihovo delo, mora priznati, da so bili v stiku z vsemi tokovi, ki so spremljali sodobno umetniško snovanje. Lahko rečemo, da jih bridka izseljenska usoda ni v ničemer ovirala, da ne bi bili stalno na tekočem. Slovenska izseljenska umetnost vzdrži vsako primerjavo z umetnostjo vodilnih središč; rečemo lahko še več, da ni vkljub temu nikoli hlatala po trenutno modernem, ampak je z lastnimi silami držala korak z ustvarjanjem v svetu.

Svojčas so radi pisali o starejši slovenski umetnosti, da je bila vedno nekoliko v zaostanku za vodilnimi zapadnoevropskimi strujami. To mnenje je že deloma pobil umetnostni zgodovinar dr. Emilijan Cevc. Včasih seveda je bilo tako, da se slovenska umetnost ni mogla ali hotela naslanjati na vodilno tujo umetnost, postavim v časih italijanske in nizozemske renesanse. Tudi so se drugič posamezni tokovi tako globoko zarežali v slovensko čutenje, da jih slovenstvo ni moglo kar opustiti. A kadar je slovenski umetnik s svojim delom iskal sodobnih rešitev, jih je sam pravočasno našel in tako tudi izseljenski umetnik 20. stoletja.

Nekoč bo gledal umetnostni zgodovinar nazaj na naš čas. Ko bo pisal zgodovino slovenske umetnosti v prvih dveh desetletjih druge polovice 20. stoletja, bo moral napisati, kako so v tegobah slovenski mojstri v izseljenstvu ustvarjali, napredovali, se množili in si sproti vzgajali sebi enakovreden umetniški naraščaj. V težkih časih in v dostikrat bridkih okoliščinah so ustvarjali velika in pomembna dela. Izvolite si jih ogledati!“

Zatem je podal izbrane misli čestitk in zahvale tajnik NO g. Miloš Stare. Podčrtal je resnico, kipečo iz razstave, da se slovenski ustvarjalni viri niso ustavili ali izčrpali, ko smo morali v emigracijo. Vsi smo dolžni pristrčno zahvalo umetnikom druge razstave slovenske grafike, ista hvaležnost pa nas veže tudi do vseh, ki so to manifestacijo slovenske ustvarjalnosti omogočili.

Predsednik Ruda Jurčec je nato proglasil razstavo za odprto in povabil vse obiskovalce (njih število se je medtem še pomnožilo), da naj si razstavo ogledajo. Zanimanje je bilo zelo živahno in so bile že prvi večer številne umetnine rezervirane ali prodane za naše slovenske domove. Do konca, to je do dne 3. oktobra, je bilo od 63 razstavljenih prodanih 17 umetnin.

TRETJI UMETNIŠKI VEČER

(3. oktobra 1964)

Pred desetimi leti se je Slovenska kulturna akcija predstavila javnosti s prvim umetniškim večerom. Kakor tedaj, sta ga tudi tokrat pripravila glasbeni in gledališki odsek. Pred dvorano je tedaj v avli bila razstava slovenske krajine, tokrat so blestele umetnine s sten lastnega, našega doma. Vabilu kulturnih ustvarjalcev se je odzvalo zelo veliko število ljubiteljev slovenske besede in duha in pred skoraj polno dvorano je stopil na oder predsednik SKA Ruda Jurčec in izvajal:

„Cenjene dame,
spoštovani gospodje,

nocojšnji večer velja proslavi desetletnega obstoja SKA, slavimo tisto, kar bi rad s hvaležnostjo, ponosom in iz vsega srca imenoval

(Dalje na 6. str.)

— Ko je general Clay kot guverner ameriške zone v Berlinu zapuščal svoje mesto, je v vodstvu Fordovih podjetij poročal o kulturnem položaju v Berlinu in priporočal poseben odgovor vzhodne-mu Berlinu, ki je zgradil „zid sramote“ skozi mesto med obema Berlinoma. Upravni svet Fordovih tovarn je pristal na Clayevo zamisel in določil vsakoletno vsoto osem milijonov DM (2 milijona dolarjev) za posebne podpore in stipendije umetnikom v Berlinu in kulturnim delavcem — gostom, ki bi se prijavili za celoletno bivanje v „artists-residence“ v Berlinu. Umetniki in znanstveniki, ki so se letos odzvali, so prejeli mesečno 5000 DM, upodabljajočim umetnikom pa so zgradili še moderne ateljeje. Med letošnjimi stipendisti so bili: iz Francije pisatelj Michel Butor in Gumbrowicz, iz Brazilije kipar Mario Carvo, iz ZDA komponist Carter, iz Grčije Iannis Xenakis. Fordova ustanova bo dajala denar do konca leta 1965, zatem pa bo stroške nosil berlinski mestni senat. Za stipendijo morejo zaprositi umetniki in znanstveniki iz vseh delov sveta.

— Znani švicarski dramatik Friedrich Dürrenmatt je zapisal novo dramo „Meteor“ in jo izročil gledališču v Zürichu v izvedbo. Toda čez nekaj tednov je delo umaknil zaradi sprememb, ki jih misli vključiti v besedilo.

— Charlie Chaplin je napisal svoje spomine in jih prodal moskovskemu dnevniku „Izvestja“ v prvo objavo. Kot honorar mu je sedaj list iz Moskve poslal nekaj zabojev kavijarja. Ko so zaboji prišli v letalu v London, je bila londonska carina v zadregi: če je plačilo za rokopolis, bi morala cariniti po določeni lestevici, če bi bil darilo, bi bila taksa malenkostna. Londonski listi so izvedeli za zadevo, ko so zaboje prepeljali v posebne ledenice velikega hotela, dokler se ne pojasni, ali mogoče moskovski list ni plačal honorar s kavijarjem zaradi tega, ker sovjetska vlada nima dovolj tujih deviz za plačilo honorarja.

— „Čudežni otrok“, deček-pesnik Michel Stavaux je za petnajsti rojstni dan izdal pri znani pariški založbi Gallimard svojo tretjo pesniško zbirko „Cheval d'ivoire“. Kritika je zbirko pohvalila in ker je tretja, je prepričana, da ni plod podzvesti, ampak izraz pravega talenta. Pravi jo, da Stavaux prev dobro ve, kaj hoče. Njegov prednik bi mogel biti Rimbaud, toda pri Stavauxu ni sledov demonstva, ki je opajalo pesnike 19. stoletja; vendar je tudi v njem mnogo Rimbaudove živajoče drznosti. Njegov najljubši verz je aleksandrinec. Zadnja pesem zbirke izzveni v verz: Živel sem predolgo, prav kakor žive solze /, zaljubljeni, ujemite me v reko svojih objemov....

kronika

— ZA SKLAD GLASA so darovali: ga. dra. N. N., Bs. Aires, 200 pesov; g. dr. L. E., Bs. Aires, 200 pesov; ga. Milena Mravlag, Bs. Aires, 100 pesov; g. dr. Maks Virnik, Bs. Aires, 300 pesov; č. g. svetnik Alojzij Košmerlj, Florida, 250 pesov; g. Vital Ašič, San Martín, 200 pesov; g. Janez Čuček, San Justo, 200 pesov; g. Vinko Žitnik, Bs. Aires, 30 pesov. — Iskrena hvala!

— RADIJSKA POSTAJA TRST II je v svoji sobotni oddaji „Počitniško srečanje“ 8. avgusta t. l. prenašala „Interview s pisateljem Zorkom Simčičem“. Razgovor z urednikom Meddobja, ki se je takrat mudil v Evropi, je vodil g. Saša Martelanc. Glavni del razgovora se je vrtel okrog delovanja Slovenske kulturne akcije. — V goriškem „Katoliškem glasu“ pa je dr. Anton Kacin objavil 1. oktobra t. l. daljši razgovor z gostom iz Argentine in sicer pod naslovom „Petnajst let pozneje“.

— Prijatelj iz Evrope nam piše: „...zaradi dela mi je dano, da zdaj poznam novo in vsako Jugoslavijo ter usodo slovenstva v njej tako dokončno ter „iz prve roke“ kakor malokdo. Usoda slovenstva v vsakem jugoslovanskem sklopu, naj bo pobarvan tako ali drugače, je pisana. V Titovi Jugoslaviji so Slovenci priznani le kot ekonomski faktor, vse drugo s kulturo in jezikom vred, je le začasna koncesija...“

— „Slovar slovenskega književnega jezika“ je poleg nove opisne slovnice prav gotovo ena izmed najvažnejših nalog slovenskega jezikoslovja. Noben pravopis, pa naj bo še tako zapleten, ga ne more nadomestiti. Nanj se Slovenska Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani že dalj časa pripravlja. Slovensko pišočo občinstvo ga zelo pogreša. Pred kratkim je izšel v Ljubljani poskusni snopič, ki naj pokaže, kako si je delo zamislil uredniški odbor. Po teh načrtih je v pripravi do sedaj najboljšanje leksikalno delo v našem jeziku: slovar naj bi izšel v štirih knjigah leksikonskega formata po okrog tisoč strani. Pleteršnik in Glonar sta že zdavnaj zastarela, čeprav so nekatera Glonarjeva načela še danes močno aktualna. Poskusni snopič ima vrsto dobrih zamisli in je bil njegov izid zelo nujen.

— Ameriški pisatelj F. S. Fitzgerald je tudi spadal k takim imenovani „Izgubljeni generaciji“, ki se je po letu 1918 zbirala v Parizu v salonu pri Gertrudi Stein. V New Yorku so sedaj izšla njegova pisma, ki jih je izmenjal s pripadniki kroga, s Hemingwayjem, Sherwoodom Andersonom, Lewisom, Sinclairjem in drugimi. Zbirka je razdeljena na 12 poglavij in so objavljena po časovnem redu, da bi se tako podal čim popolnejši obraz njegove dobe.

— Tržaška radijska postaja je razpisala poseben natečaj za slovenska dramska dela, ki jih bo mogel izvajati na radijskem gledališkem odru zbor slovenskih igravcev v Trstu. Prvo nagrado v višini 200.000 lir je prejel France Jeza za delo „Zadeva je končana“, drugo nagrado so podelili (150.000 lir) Alojziju Rebuli za delo „Voda sprave“ in tretjo nagrado v višini 100.000 lir je prejel Joško Lukež za dramo „Miramarski vodnjak želja“. Za izvedbo je žirija priporočila še naslednjih pet del: „Čarobni studenec“ (Edvard Martinnuzzi); „Več kot bron in cimbele“ (Vinko Be-

obrazi in obzorja

TRETJI UMETNIŠKI VEČER

Tretji umetniški večer za deseto leto obletnico Slovenske kulturne akcije je bil po likovnem delu glasbenega in gledališkega odseka, ki sta večer pripravila in izvedla. Prvi umetniški večer prav pred desetimi leti je že nakazal, kam se njun program usmerja. Glavna kreacija, Debeljak-Geržiničeva stvaritev *Balada o materi* nas je vključila v bistvo tradicije in boli, zastavljene v nove obode sveta in slovenstva. Toda v gledališkem delu je že bil nakazan prehod v širše, nove podobe: *Igravec in milost*, delo Henrija Gheona je poneslo našo problematiko v novo aktualnost, ko se je odmaknila od prve obdelave te teme, kakor jo je pred njim pojmoval Calderon. Drugi umetniški večer za peto obletnico je bil že sad dela in uspehov, ki jih je SKA zmogla pokreniti in doseči. Na sporedu so bile Geržiničeve uglasbitve pesnitev Rafka Vodeba, drugi del pa je že bila uprizoritev dramske novitete Branka Rozmana: *Človek, ki je ubil Boga*. Tretji umetniški večer je leta 1964 bil zastavljen v trdenjši okvir, ko je bila v glasbenem delu podana slika prehojene poti slovenske glasbe v dobi po impresionizmu, v odrskem delu pa je bila podana podoba sodobne poezije zamejskih pesnikov z vključitvijo nove Geržiničeve uglasbitve Rafka Vodeba pesmi *Žalostno pismo*. Celotni večer pa je bil pod geslom: Pesem - Beseda - Igra.

Tokrat se je prireditev izvedla v novih, lastnih prostorih. Uvodno vzdruže so s sten lepo uvajale stvaritve slovenskih umetnikov, ko je likovni odsek uvedel jubilejni teden z razstavo slovenske grafike. Nova dvorana Slovenske hiše je tako zares že ob vstopu zablestela kot nov, lepo obetajoči hram Lepote, Umetnosti in Resnice. Vsaj za nekaj ur je bil svet slovenske duhovnosti dvignjen v okvir novega, trdnjkega odnosa do vseh stvaritev duhovnosti, ki so zažarele pred nami z vso veličino.

V med težke zavese pogreznjeno dno, toda s svetlim srebrnim žarom bele zavese, ki je razkral oder na dvoje, je bila najprej dodeljena beseda obsegu našega pogleda na bodočnost, ko naj bo utrta pot za sodobne, nove poti slovenstva, tu med nami v tujini in skupno z onimi, ki so v domovini. (Govor Rude Jurčeca prinašamo na drugem mestu.)

Emila Adamiča kompozicija *Kot iz tihe, zabljenе kapele* je podala osnovo za občutje vsega večera. Interpretacija Božidarja Finka je podčrtala osnovni mir in zavzetost motiva, iz Škerjančevega *Počitka pod goro* pa je zazvenela igrivost, kakor jo je takrat prinašal novi val ustvarjanja. Ženski tercet (Marija Fink Geržiničeva, Neda Fink, Marta Fink), je izdelano in bleščeče podal Gerbičev *Rožmarin*, Emila Adamiča *Kje si dragi, da te ni?* in Antona Lajovica *Pesem*. Poudarjamo stilno enotnost, komorno mirno tehniko petja, globoko muzikalnost in izrav-

— Madžarska uradno nima cenzure, vendar komunistične oblasti s posebnimi ukrepi preprečuje širjenje knjig, ki jim niso všeč. Dasi je pisatelj Kafka že nad štirideset let mrtev, s njegove knjige v komunističnih državah ne smejo širiti. Uradno niso prepovedane, vendar so madžarske oblasti širjenje preprečile na ta način, da so dovolile za prevod Kafke papir samo za tisoč izvodov. Ko je knjiga potem izšla, je bila v nekaj urah razprodana in založba se zaman trudi, da bi preljela papir za drugo izdajo. Dela Jonesca, Becketa in Geneta smejo izhajati v prevodu samo v reviji Nagyvilag (Širni svet), čigar naklada je tudi zelo omejena, zato si pa bravci zvezke revije potem izposojujejo. Dasi so nekaterim zvezkom dovolili deset tisoč naklade, so bili razprodani v treh urah. Ko oblasti Kafkova dela milo preganjajo, pa se z vso silo usmerjajo proti abstraktni, brezpredmetni umetnosti. Razstavni saloni ne smejo razstavljati del, ki jih oblasti proglase za degenerirana ali škodljiva. Vendar se preganjanje ne razteza na opremo knjig ali ilustracijo. Ker je borba težka, se ob izidu revij ali knjig sproži prava živčna vojna med umetniki, ki skušajo zaslužiti, kar je potrebno za vsakdanje življenje. Najbolj hudi so predpisi za gledališča, kino in televizijo. Pred leti je izzval veliko zanimanje švicarski dramatik Dürrenmatt, čigar dela „Romulus Veliki“, „Fiziki“, „Obisk stare gospe“ so bila že napovedana v listih, pa so oblasti izvedbo v zadnjem trenutku prepovedale. Ker v domovini madžarski pisatelji nekaterih del ne smejo izdajati (Tibor Tardas je napisal

nanost glasov. Vse pa je bilo podrejeno močnemu oblikovanju drobnih fines. Koncertni del je zaključila kompozicija Alojzija Geržiniča *Na skali roža raste*. Komponist je izhajal iz občutja globoke skrušenosti, ko se bliža glavni misli motiva s sredstvi in smermi sodobnosti: prošnja kot osnovna misel prehaja do viška tolažbe, polna bogatih doživetij, ki pa so z vso milino vklenjena v prava razmerja človeške tragičnosti, hlapajoče po rešitvi in zaupanju. Kvartet jo je podal a cappella, kar je osnovno moč in silo še povečalo.

Besedila pesnitev pa je recitiral Majda Uršič Volovškova z doživljanjem, polnim resnične iskrenosti in vsebine, ko je iz vsakega verza in besede kar zasijala lepota in resnica misli ter motiva.

Drugi del je bil posvečen Srečanju s poeti. Režiser Nikolaj Jeločnik je v novo zamisel podajanja uvrstil šest odrskih podob Branka Rozmana, Franceta Papeža, Vladimirja Kosa, Karla Vladimirja Truhlarja in Rafka Vodeba. Scena je ostala ista kot za koncertni del, vendar je bila z razdelitvijo svetlobe poudarjena ubranost okrog klavirja v žarenju boleče rdečega svežnja nageljnov. Iz zboru igravcev: Nataša Smersujeva, Marjeta Smersu, Frido Beznik in Nikolaj Jeločnik je prisijala podoba odnosa do nove poezije, kakor jo je po zamisli nakazala že stvaritev Župančičeve Dume. Tokrat je bila človeškost, odprtost srca poudarjena še močnejše: misel, beseda, podoba pesnikov se je predajala verjetno v edino možni obliki sodobnosti. Tokrat ostaja pesem res še stvaritev, doživetje umetnika, toda po svoji moči in notranji vsebini že presega meje osebnega doživetja in bogastva. V svoji abstraktni moči se odpira svetu, kakor da bi bila vzrastla prav iz trenutka prve zamisli kreiranja; v recitacijo je zajeto rojstvo, vse je predano v trenutek primarnosti, ko še ni bilo nič in hkrati že vse. Prvi hip, prvo videnje, prvi zvok daljnje in bližnje lepote že ni več samo v pesnikovi duši, ker je že prenešana v svobodnost vsega in vseh. To že ni bila več samo recitacija; iz posameznikov, ki so ostali samo še zlogovavci, posredovavci zvokov, so rasli liki v občestvo, kakor jo je hotelo primarno in večno pesnikovo doživetje. Ko se je ob koncu pridružil še glasbeni part, je vzrasla veličina, brezmejnost, ki je dala samo slutiti, kaj vse se zamore izliti iz umetnine, kadar se združijo vsi elementi ustvarjalnosti.

Ves večer je nosil pečat kreativnosti komponista Geržiniča, ki je glasbeni del tudi sovrsno spremljal in dojetja idejnega oblikovavca večera Nikolaja Jeločnika, ki je skupno s sceno arhitekta Marijana Eiletza (njegova sicer preprosta, a monumentalna priredba odra je bila nad vse prepričljiva kreacija), ustvaril primeren okvir za sprejemanje ves večer čudovito uglasene harmonije tretjega jubilejnega večera.

R. J.

ličič); „Gaber nad prepadom“ (Zora Tavčar); „Tretja palača“ (Tončka Curk) in „Veter iz pame“ (Marij Maver).

— Ugledna francoska revija *Esprit* je objavila poseben članek, kjer obsoja, da je Francoska radijska služba ukinila vsakodnevne oddaje v slovenščini in pri tem navajala kot razlog, da morejo Slovenci uspešno poslušati oddaje iste postaje v srbohrvaščini. Pisec *Esprita* je navajal, da je Slovencev 2.100.000 in komentarji so potem dodajali, da je v številko vključena tudi vsa slovenska emigracija. Toda knjiga „Svet v številkah“, ki sta jo leta 1951 izdala Potočnik—Zrimšek v Ljubljani, navaja, da je bilo tedaj Slovencev 2.085.000 in verjetno Slovencev v emigraciji nista smela vpoštevati. Članek svari vlado, da naj s preziranjem Slovencev ne naseda temnim namenom beograjskega režima.

— Pri založniku Calderju je v Londonu izšla zbirka Gradnikove lirike v angleškem prevodu. Knjižica (*Selected Poems by Alois Gradnik*, Translated by various hands, Edited and introduced by Janko Lavrin, London, John Calder 1964) obsega le 48 strani; od teh 7 strani posvečenih uvodu, na straneh 15—48 pa si sledi 34 pesmi. Na posebni prilogi je tudi Gradnikova slika. Večina prevodov je delo prof. Lavrina, pri prevajanju pa so mu pomagali še A. Lenarčič, K. Richards, W. K. Matthews, Paul Selver.

— Založba *Otto Mueller* v Salzburgu je izdala obsežno in vzorno urejeno knjigo o pesnikih ruske revolucije. Knjiga nosi naslov: „Pomorjena literatura“. Priredila sta jo *Milo Dor* in *Reinhardt Federmann*. Mile Dor je znan avstrijski pisatelj, ki je s svojimi prevodi iz hrvaške in srbske literature seznanjal nemški svet s slovanskimi književnostmi. Avstrijski svet je dolga leta po strani gledal skoraj vse slovanske književnosti, sedaj si pa z drugimi nemškimi založbami močno prizadeva da bi nadomestil, kar je zamudil. Večji del avstrijske inteligence iskreno želi popraviti krivico, ki je nastala zaradi pomankljivega informiranja in redkih publikacij iz literatur slovanskih narodov. Mnogi avstrijski izobraženci prav iskreno priznavajo, da ni obstajal samo Stalinov molk, temveč tudi molk njih samih, ki je med drugim izviral iz nezadostne človeške kulturne odgovornosti. Podobne misli navajajo nemški kritiki ob izidu zbirke, ki zajema pesnike, žrtve borb pri uveljavljanju predvsem etičnih vrednot v vsakdanji stvarnosti. Ostala je zvesta večnemu idealu iskanja resnice in pravice. Zbirka obsega dela Maksima Gorkega, Aleksandra Bologa, Sergeja Jesenina, Majakovskega, Babela, Mandelstamma, Sajmatina, Borisa Pilnjaka, Jurija Olješa, Zaščenka, itd. Objavljen je tudi prevod romana „Roman visoke laži“ Anatolija Marienholda, ki je izginil na zelo skrivnosten način. Glavni junak romana je pesnik Jesenin. Delo podaja tudi portrete Mayerholda, Trockega, Izidore Duncan, žene pesnika Jesenina. Usoda večine pesnikov te generacije je bila pretresljiva: Jesenin je pomočil pero v lastno kri, napisal poslovilno pismo in se obesil. Mayakovski je v obupu nad komunizmom napravil samomor. Babel je izginil v Sibirijo, Pilnjaka so ustrelili v dobi Stalinovih procesov. Živijo samo še štirje. Edini Zoščenko je umrl naravne smrti, o smrti Gorkega navajajo, da je umrl zastrupljen. Samjatin je umrl v emigraciji v Parizu. Zbirka prinaša pesmi tudi nekaterih pripadnikov najmlajše generacije, večinoma obsojene na molk v domovini.

spomine iz ječ v Sibiriji, kamor so ga v dobi stalinizma zaprili), so jim tuje založbe ponudile honorar in visoko naklado. Vendar so madžarske oblasti ukazale, da morajo pisatelji dodajati posebne komentarje; v inozemstvu jih potem odklonijo in dela ne izidejo.

— Dvajsetletnica julijskega atentata na Hitlerja v letu 1944 je bila prilika, da so londonske založbe izdale celo vrsto knjig in študij o Hitlerju in o Nemčiji v zaključni dobi druge svetovne vojne. Alan Bullock je napisal monografijo „Hitler“. Zlasti nekateri ameriški zgodovinarji skušajo namreč zmanjšati krivdo Nemcev in poudarjajo, da je bila druga svetovna vojna „Hitlerjeva osebna zadeva“. Bullock pa navaja nove dokaze, šele pred kratkim odkrite in se naslanja na okoliščine, ki so

spravile Hitlerja na oblast v letu 1933. Nacizem ni bil samo Hitlerjevo delo, ampak so ga priklicali ljudje, ki so menili, da jim more samo nacizem rešiti njihov položaj v nemškem gospodarstvu in politiki. Glavna misel avtorjevih dokazovanj pa je, da „Hitler ne bi mogel kreniti na pot oboroženega zavojevanja Evrope brez sodelovanja nemških množic, ki jih je potreboval, četudi samo za hrano svojih topov“. Sicer pa je Hitler hotel doseči iste cilje, ki jih je že imela generacija generalov in politikov v letu 1914, ko so sprožili prvo svetovno vojno. Vendar tudi pri tem ugotavljanju ne smemo biti zadovoljni z delitvijo na črno in belo. Mnoge listine in dokazi prihajajo počasi sedaj na dan in Bullock zaključuje, da tudi njegova sodba o Hitlerju še ne more biti popolna in dokončna.

— Založba Mohn v Münchenu je septembra 1964 izdala zbirko jugoslovanske lirike pod naslovom „Jugoslawische Lyrik der Gegenwart“, ki jo je priredil za izdajo Herbert Gottschalk. Zajetna knjiga obsega 260 strani in stane v platno vezana 19.80 DM. Izdajatelj pravi v uvodu, da je sodobna jugos. poezija tesno povezana z evropsko tradicijo. Takoj uvodoma založba poudarja, da je na čelu zbirke Nobelov nagrajenec Ivo Andrić. Med najbolj važne pesnike - lirike šteje poleg Andrića: Oskarja Daviča, Zlatka Gorjana, Srečka Kosovela, Miroslava Krležo, Vaska Popa in Ganeta Todorowskega. V zbirki je še 57 pesnikov in sicer iz Slovenije, Hrvaške, Srbije in Makedonije. Prevajavec meni, da je takoj po letu 1954 jugoslovanska poezija sicer zajel val „socialističnega realizma“, vendar so liriki kmalu z njim prelomili, ko so se ozrli za širšimi obzorji in si utrdili pravice svoje notranje svobode. Prav liriki so največ pripomogli, da se je železni obroč nesvobode za umetniško ustvarjanje prelomil. Sodobna generacija jugoslovanskih lirikov ne pozna nobenega avantgardizma in tudi ne išče „moderno za vsako ceno“. Nikdo ne eksperimentira zaradi eksperimentiranja. Liriki iščejo samo novih oblik izražanja; ustvarjajo si nov jezik.

— John Brown je pri založbi Mohn izdal „Panoramo moderne literature v Zedinjenih državah Severne Amerike“. V nemščino je delo prevedel Herbrt Schlüter in obsega 500 strani, cena pa je 38 DM (9 in pol dolarja). Brownov pregled je dragocen, ker prinaša tudi besedila iz spisov in pesnitev in sicer v izvlečku. Pred leti je prejel francosko nagrado „Prix de Critique“. Knjiga zajema naslednja poglavja: *Uvod s podpoglavji*: Ameriški književniki včeraj in danes, Izviri sodobne moderne književnosti, Moderni roman, Lirika, Gledališče, Svet idej ameriške literature. *Drugi del* obsega poglavja: Proza in Lirika, *tretji del* pa nosi naslov: Dokumenti in zajema razdelka: Problemi in ideje in Poročila in pričevanja. Založba je že izdala prvi zvezek zbirke Panorama moderne literature in sicer o francoski sodobni književnosti. Sledila bodo dela o španski, ruski, angleški literaturi in o književnosti v nemško govorečih deželah.

— Trst je priredil spominsko razstavo za peto stoletnico smrti Eneja Silvija Piccolominija, ki je bil od leta 1447 do 1450 tržaški škof, nakar je postal papež pod imenom Pij II. Enej Silvij Piccolomini je bil zelo važen tudi za slovensko zgodovino, saj nam je zapustil natančen opis ustoličenja koroških vojvod v slovenskem jeziku in se o njem navaja, da je bil tudi dvorni kaplan celjskih grofov.

tudi Vaš jubilej; nismo nocoj pred vami, da bi slavili samo prelepe trenutke, ki smo jih doživljali med ustvarjalnim delom v preteklih desetih letih — in ustvarjanje je velik dar božji in smo zanj Bogu ponižno in otroško vdano hvaležni — ne, mi dejansko nimamo kaj slaviti in se s čim veličati, kajti prejeli smo že plačilo, ko so nam bili podarjeni darovi, s katerimi smo mogli izpolnjevati poslanstvo, ki je bilo za ta čas poverjeno in maloženo slovenskemu umetniku in kulturnemu ustvarjalcu. Nocojšnji jubilej ste nam namreč omogočili Vi, ko ste se nam pridružili, nas podpirali pri grajenju in poglobljanju slovenskega duhovnega bogastva. Vaš in naš uspeh je v tem, da smo znali najti pravo smer in izbrati primerna sredstva v gradnji in oblikovanju duhovnega obraza sodobnega slovenstva; pomagali ste nam, da smo ustvarili nekaj, kar bi mogli imenovati duhovno posodo slovenstva, tukaj, zunaj v svetu — v begunstvu! V drugi polovici dvajsetega stoletja imamo namreč Slovenci dve domovini, resnično in stvarno tam na naši lepi, a daljni zemlji in imamo še drugo prav tako resnično, to je duhovno domovino tukaj v zamejstvu; obe sta prebogati in sicer tam in tu, smo na vseh kontinentih — ta naša domovina, ki jo mi nosimo tukaj v sebi, je raztegnjena na ves svet.

Ko smo pred desetimi leti začenjali, smo tak hram slovenske duhovne domovine samo slutili. Danes moremo reči, da je kulturna in duhovna vsebina slovenstva nocoj med nami navzoča.

Če se ozrete okoli sebe, vas z zidov trdih in še napol surovih sten pozdravljajo slovenske umetnine. Spremljajo nas in med nami je upodablajoča umetnost, ki je brez besed in brez zvoka; je nema, a je izraz najglobljih doživetij slovenskega duha. Če se v besedi in zvoku moreta pisatelj in glasbenik posluževati tvarnih izrazov svoje misli, je slikar postavljen v nujnost, da na platno ali v kamnu izrazi en sam trenutek za večnost, samo enkratno in nepreklicno doživetje, ki postane večnostno pričevanje samo ene in nespremenljive resnice. Kajti umetnost je po svoji vsebini in moči najmočnejša silnica očiščevanja; umetnost — sleherna umetnost — neizbežno koraka po poti samoizpovedi; in v umetnosti, če je doživeta, ne more biti laži! Umetnikovo srce se je ujelo v umetnino, srce se je razlilo v iskrenost in na sliki je samo še s krvjo prežeto resnično pričevanje njegove in naše duhovne sodobnosti.

Umetnik — vsak umetnik, je pričevavec najgloblje in najintimnejše resnice — svoje in nas vseh. Pred nami nam izpričuje svojo in našo duhovno rast, ko nas vodi, da korakamo z njim v hram Lepote, kjer je umetnikova govorica nadnarodna, vsečloveška; umetnik je s svojimi umetninami pričevavec, svečenik naše duhovne vsebine med nami in med narodi, med katerimi živimo. Če bi hotel biti bolj nazoren, bi podčrtal, da govori umetnik v svoji umetnini jezik slovenskega duha, ki je hkrati tudi že svetoven.

Ob upodablajočih umetnikih se predajamo še v brezbrežna obzorja duha z glasbo in besedo. Včasih ravnamo s temi zakladi tako, kakor da bi bili neboljeni; strah nas je za naš jezik, za ohranjanje osnovnih vrednot našega duha. Med tolikimi narodi okoli nas baje izginjamo, smo, kakor da bi bili samo še sence; v tujini nas more biti še bolj strah naše majhnosti. Komaj nad dva milijona ljudi govori slovenski jezik. Ker smo majhni, baje ne bi smeli posegati v politiko, socialno dinamiko sveta in njegovo kulturno oblikovanje; vse to bi morali prejemati v drobtinah z bogatine mize.

Toda nocoj se na tem Vašem in našem jubileju zavédimo, da smo šli v svet, ker hočemo v njem zaživeti najpolnejše, najtežje in tudi najbolj bogato življenje. Kajti, če hočemo ali nočemo, moramo vsak dan sproti posegati v življenje in pred sto leti je Ernest Renan že zapisal, da se narod, ki se odpoje svojim duhovnim osnovam, in jim noče služiti, pobarbari. Ko torej neprestano pritrjujemo življenju in njegovim zakonom, se predajamo ustvarjanju po lastnih močeh, lastnostih in spoznanjih — živimo življenje, podvojeno življenje; odgovorni smo namreč za življenje in razvoj obeh domovin — dveh Slovenij, one doma in te naše tukaj med nami.

Domovini na naši rodni grudi rušijo duhovne osnove življenja. Po računih marksistične aritmetike je Slovenija samo še ekonomska enota; vključ izrednim naporom tistih, ki doma še branijo naš jezik, branijo kulturno in duhovno posodo slovenstva, se rušijo korenine našega jezika in kolonizirajo našo rodno grudo ljudje, ki niso slovenske krvi. Toda svoj jezik smo in bomo ohranili; kar je živelo 1300 let, ne bo zamrlo v 30 ali 50 letih. Mnogi sicer govorijo, da jezik ni glavno, njegova ohranitev ni nujnost. Toda jezik je najznačilnejša spiritualna, duhovna dobrina in vrednota vsakega naroda. Kajti samo tisti narodi, ki govorijo različen, svoj, samostojen, avtohton jezik, so res bili sposobni ustvariti svoje, čisto svoje, torej različne duhovne dobrine svetu v dar, sebi pa zavarovati kulturno stvarnost. Vsak narod oblikuje ravno po jeziku svojo najglobljo individualnost.

Pa nam pravijo nekateri: kaj se trudite, saj ne boste vzdržali — kajti čez en ali dva rodova... Za nami bodo prišli, ki se nas bodo spominjali samo še kot sence — bili smo pač zadnji idealisti našega, najmodernejšega in najbolj materialističnega stoletja. (Dalje na 7. str.)

DVANAJST VRSTIC

Na III. Umetniškem večeru „Akcije“ je nastopil — poleg drugih — Kvartet Fink (Marta, Marija, Neda in Božidar), ki je izvajal tudi eno Škerjančovo skladbo, ter izbor igralcev, ki so v režiji Nikolaja Jeločnika recitirali Kosa, Papeža, Rozmana, Truhlarja in Vodeba.

„MAR TA VE, DA ENO JE POTREBNO?“

„OH, MARIJA, VE! — NE DA NE DA MIRU,
DOKLER NI HARMONIJE, DOKLER ROŽA
SE PESMI NE ODPRE IN MELODIJA BOŽA.“

„Akcije“ duh je le sam. Poglej si le njene poetel
Štirje duhovniki so, peti celo papež sam.

„Akcija“ (kot delnice...) si pač želi navzgor,
(tako kot dvigajo se v letu ptice).
Je čudno torej, če vodeb, škerjanc in kos
trazpeli so med nami perutnice?

Včasih bilo je tako: Miklavž nam je nosil darila.
Zdaj preseneča pa vse dvojnik njegov Nikolaj.

Z. S.

(Dolje s 6. str.)

Kje pa je zapisano, da slovenski umetnik, glasbenik ali pisatelj, pesnik in igravec ne bi ustvarjali del, ki bodo ohranjala svežost in pričevanje o naši duhovni samobitnosti tudi za desetletja ali še dlje naprej. Le pomislimo na Homerjevo Ilijado in Odisejo — spesnil ju je pesnik, ki mu še danes niso določili kraja rojstva —, umetnino so najprej ohranjali nepisni rapsodi; ostali sta biser za vrhove visoke grške antike in sta skozi dve tisočletji, prav do naših časov bili temelj evropske in zapadne kulture. Dva tisoč let se je oplajal in rasel ves svet iz dobrin malega naroda, a stvaritelja antike, še danes prepotrebne učiteljice vsega človeštva. Zakaj bi tedaj bili malodušni, ko lahko gledamo danes na slovenstvo z dveh ravni; mi v tujini z naše in oni doma iz svoje vere in upanja. Zakaj ne bi mogle ohranjati umetnine Prešerna, Cankarja, župančiča, Plečnika in Preglja nas Slovence, ko so prav te umetnine, prelite v tuje jezike in med druge narode izpričale našo vrednost in so postale del duhovnega patrimonija vsega človeštva.

Obstoj dveh Slovenij je danes stvarnost! Iz njunih stalnic se oziramo v obzorja sveta! Nuja te resnice je tolikšna, da bi se uveljavila potreba po tej dejavnosti, tudi če bi se kdo izmed nas zbal in se morebiti umaknil. Če bi utihnila, če bi se odpovedali našemu poslanstvu, nas bi svet prepustil agoniji in smrti; mi bi zagrenjeni klonili, slovenstvo bi pa kljub temu premagalo našo smrt... Nad trinajst sto let smo živeli v krščanski kulturi in v njej vedno rasli navzgor — na tej poti smo imeli vidce, preroke, ki so znali pohiteti naprej in nas zajeti v sklop zgodovine.

Ko smo odhajali v svet, nismo načenjali pravzaprav ničesar novega. Pred nami so že šli glasniki slovenstva, veliki predhodniki — med prvimi Baraga, Knoblehar; njim so sledili drugi in drugi — nikakor niso bili samo uradniki svojega poklica, bili so apostoli, šli so po sledovih evangelistov — dvignili so se in njihovi nasledniki se dvigajo še danes, ko služijo kot Slovenci v zgradbi novega, posvečenega občestva vsega človeštva. Ko smo zagovorniki novega, pravičnega reda v svetu, nismo samo del amorfnih ljudskih množic, ki slede geslom aktualnosti — ne; vključ vsemu smo Slovenci tudi graditelji duhovnih zakladov sodobnosti. Pred več ko sto leti so Prešeren, Baraga, Slomšek dali slovenski delež v evropski romantiki — danes se svet bliža očiščenju po poti podobne, nove svetovne romantike. Če se vsebina tega bližajočega se adventa ne more in ne sme izraziti v domovini pod Triglavom in ob Jadranu, naj se zaslíši in z vso silo naj se razžari pričevanje slovenstva iz druge, naše slovenske domovine. Naši bratje, ki so se predali misijonstvu, že dopolnjujejo občestvo narodov na drugem polju; naša naloga pa je, da poiščemo nova in široka obzorja slovenstva v svetu, ki nam je dan po božji milosti in volji, ne v breme in dolžnost, ampak v srečo in blaženost našega novega, najvišjega adventa, najlepših ur obiskanja.

In kakšen naj bo ta naš advent? Kajti ko smo izrekli to besedo, smo odprli vrata pričakovanja sebi in vsem, ki so okoli nas, vsem narodom, ki so blage volje.

Ko je leta 1881 Dostojevski govoril za petdesetletnico Puškinove smrti, je povedal, da je *bistvo ruskega naroda* počva, črna zjoma — ruska gruda, ruska črna zemlja. Iz zvenenja te mastne, bogate grude so potem človeštvu zrastle dela duha, ki jih v imenu Tolstaja, Puškina,

(Dolje na 8. str.)

Ruda Jurčec

SKOZI LUČI IN SENCE

Pisatelj Mirko Javornik piše iz Washingtona dne 18. septembra: „Dragi Ruda, vedno mislim, da je bilo včeraj, a vidim, da je že mesec dni, kar sem presenečeno prejel Tvoje spomine ter se v dušku zagnal skozi enkrat in še enkrat... Občudujem Te in Ti zavidam za voljo in silo, s katerima pišeš, navzlic vsem tegobam časa in življenja. Najbrž je v tem rešitev pred obojim... Vem, da čakaš kake moje misli in sodbje o knjigi, vendar mi jo je težko skovati, kakor je to o slehernem novem, česar ne moreš odpraviti z dozdajnimi merili. Kakor doslej vsakokrat, si me osupnil z izvirnostjo zamisli in tehnike, ki pa bo iskale stvarnosti in dokumentarnosti seveda motila, zakaj ti so navajeni, posebno pri nas, spomine presojati in vrednotiti v tej luči. Jaz gledam v Tvoji knjigi literarno stvaritev, ki z elementi najbolj prijemljive zgodovine, osebnih resničnosti, Tvojih najbolj notranjih odnosov do ljudi in reči, kreativne fantastike in sloga čara človeku v prvi vrsti nov svet lepote, za katerim vedno čutiš določenega, očrtanega in usmerjenega človeka, ki je predvsem živ sredi svojega časa, suveren v doživljanju vseh njegovih aspektov in navzlic vsemu vedno strastno oseben. Tvoja zgodovinska zasluga je, da boš dal podobo velikemu, bojnemu in tragičnemu slovenskemu in splošnemu času, v katerega nas je zagnalo, pa ga nismo smeli oblikovati po svoje in sebe ostvarjati v njem, čeprav smo bili morda pri nas najbolj poklicani in najbolj obdarjeni za to... Žal takim v splošni zmedenosti okoliščin ni usojeno biti več ko meteor. Toda beseda, ki smio je mojstri, nam daje silo, da zarežemo z njo svojo namenjeno pot v misel in spomin tistih, ki nas niso poznali. — To naj Ti bo za zdaj o knjigi vse. Molim z vsemi silami svojega nevernega bitja, da bi Ti jo bilo dano končati... Tako imenovani objektivni pripomb, ki bi jih, kakor se spominim, imel, Ti za zdaj ne bom pisal; zdelo bi se mi blasfemija do dela in do Tebe, če bi bral s svinčnikom in notesom...“

ZALOŽBA BARAGA

Pedernera 3253 — Buenos Aires

Cena: broširana 400 pesov
vezana 500 pesov

— V avgustu se je mudil v Buenos Airesu ameriški pisatelj in kritik Gilbert Chase, bivši diplomat, ki je bil prej nekaj let kulturni ataše na ameriški ambasadi v Buenos Airesu. Instituto di Tella je priredil vrsto predavanj o sodobni estetiki in je s sodelovanjem ameriške ambasade povabil Chasa, da bi imel cikel predavanj o temi: „Hacia una estética americana“. Predavanja so bila v dvorani Lugones v Teatru Municipal San Martín in je prvo predavanje nosilo naslov: „Hacia una conciencia americana en el arte“. Večere je vodil Alberto Ginastera.

— Mohorjeva družba v Celju je izdala knjigo Edvarda Kocbeka „Slovensko poslanstvo“. Na eni prednjih strani je navedeno, da besedilo te knjige predstavlja zaključni dve poglavji še neobjavljenega partizanskega dnevnika „Listina“, nadaljevanja „Tovarišije“. Knjiga ima 216 strani. Kocbek popisuje potovanje v Jajce na zasedanje Avnoja in razglablja o vsebini in nalogah slovenstva. Knjigo je ilustriral Božidar Jakac, ki je bil tudi član slovenske delegacije. Izid knjige je bil sprejet z velikim pričakovanjem, ker je znano, da je Državna založba v Ljubljani svojčas izid celotnega dela odklonila.

— Slovenski mladinski film „Srečno, Kekec“ je dobil na mednarodnem festivalu mladinskih in dokumentarnih filmov v Benetkah tretjo nagrado v svoji kategoriji. Prvo absolutno nagrado med dokumentarnimi filmi pa je dobil Bulajičev film o potresu v Skoplju.

DUMA — ODRSKI SPEV: PRAVKI. V zadnji številki Glasa (30. 8. 64) je bilo nekaj neprijetnih pomot v poročilu o Dumi (v Obrazih in obzorjih). Ves drugi odstavek je ostal brez smisla. Govori o težavah prelivanja besedila v glasbo, že pri prelitju pesmi v samospev, in bi moral zaključiti: „Mogoče je z instinktivno slutnjo o tem težavnem tveganju razložiti dejstvo, da skladatelji radi jemlje za besedilo stvari druge ali tretje vrste. Na opernem področju je na prste preštetih primerke, v katerih je veliko besedilo našlo ne le velikega muzika, ampak tudi tenkočutnega tvorca novega organizma...“

Pod črto je kratko oznako moškega solista brati tako: „Posebej je omeniti... g. Bezika, plastičnost njegove izgovorjave, smiselnost in svobodnost njegovih kretenj.“

V prvem odstavku je govor o celotnosti (totalni), ne o celotni umetnini; v tretjem o problemu,

Dostojevskega občuduje ves svet in bodo ostala temelj svetovne duhovnosti.

In kaj bi bilo naše slovensko bistvo? Kaj smo mi v tem strašnem apokaliptičnem dvajsetem stoletju? Trepetamo zase in za našo mladino! Čas resnično trka na vrata — toda nikar se ne bojmo, nikar se ne plašimo! Bili smo pod peto najmogočnejših tujcev; nismo izginili — pač pa smo se raztegnili na ves svet. Nismo bili razumljeni v prvi Jugoslaviji, v drugi nam grozi potop v marksističnem kozmopolizmu. Dolga, dolga stoletja so nas silili v zatišja naših src, do danes se to drobno, neizmerno bogato slovensko srce ni zlomilo, ni klonilo!

Ko je naš prvi pesnik Valentin Vodnik pred 150 leti zazrl v Ilirijo oživiljeni prve obrise zbiranja slovenskega naroda, je zapel, da naj bo Ilirija, to je Slovenija, prstan Evropini. Torej prstan Evropini! Že tedaj je zaslutil slovenski pesnik naše pravo mesto v Evropi.

Pred 50 leti je pesnik Oton Župančič gledal na delo Janeza Evangelista Kreka in je o njem, našem umetniku in preroku v času majariške deklaracije, dejal, da je bil Srce v sredini — bil je srce našega naroda, bil je srce vsega našega lepega, bil je med najplemenitejšimi jugoslovanskimi srci najplemenitejše srce za vse narode, ki so bili okoli nas.

Poglejmo danes na Slovenijo v domovini, pogreznjeno v trpljenje, iz katerega vro vreli najplemenitejše, v bridkosti zvarjene ljubezni; glejmo na njo kot na najlepše, po vsebini najbolj očiščeno srce med vsemi srca na svetu. To srce je razkloro na dve domovini; skušajmo nocoj zaslutiti, kaj vse zmora ta Slovenija — Slovenija že prerašča svoja razmerja; ali ni tam doma Slovenija že resnično, pravo srce Evrope — in mi tukaj se posvetimo, da bo v našem srcu brnela ljubezen vsega sveta, da bomo eno srce s srca vseh pravičnih narodov sveta, da bomo srce novega sveta!

Tista umetnost je prava, ki resnično očičuje človeštvo! Srce je sedež lepote in čistosti — naše srce bo v popolnosti ustvarjanja najbolj popolno, če bo pobožno potopljeno v ponižnost, ki vse premore in vse prenese, vse premaga! V dobi prve romantike pred 130 leti je Prešeren izrazil ideal slovenske vsečlovečanske ljubezni v Zdravici in že tedaj slovensko misel zastavil nad vse narode na svetu! Verjetno smo danes v valu podobne romantike, ko se pred nami tukaj v tujini odpirajo neizmerne možnosti. Biti Slovenec danes v svetu se pravi rasti čez vero in upanje v ljubezen, ki je ohranjala svet in ga bo ohranila tudi za poslej. Zavedajmo se tega poslanstva in se ne strašimo poti, ki je pred nami. Vsa obzorja so nam odprta!

Sledil je koncertni del večera ter se zaključil z nastopom gledališkega odseka, ki je nosil naslov Srečanje s poeti. O tem prinašamo poročilo na drugem mestu.

Večer je potekel v vzdušju ubranosti in lepe bližine sreče, ko smo mogli proslaviti praznik dela in blagoslova, razlitega na roke idealizma, prežetega z globoko vero v rast in veličino slovenstva.

ČESTITKE IN VOŠČILA

Ob koncu sporeda, čigar točke so obilni navzoči v dvorani spremljali s prisrčnim odobravanjem, je predsedniku SKA Rudi Jurčecu izrekel prisrčne čestitke gospod direktor slovenskega dušnega pastirstva Anton Orehar in zaželel, da bi ustanova še naprej zmogla v polni meri izpolnjevati poslanstvo ohranjanja vrednot slovenstva med nami; gospod rektor Rožmanovega zavoda v Adroguetu dr. Fr. Gnidovec je podčrtal v svojih čestitkah pomembnost in vrednost opravljenega dela in izrekel upanje, da bo SKA nadaljevala s še večjim zagonom in pogumom; v imenu Slovenskega katoliškega akademškega starešinstva so izrekli veselje nad doseženimi uspehi gospod doktor Leopold Eiletz, gospod doktor Franc Bajlec, član Narodnega odbora za Slovenijo in gospod doktor Alojzij Voršič, član načelstva SLS. Lepe čestitke in želje za vztrajnost je izrekel vodstvu SKA tudi gospod doktor Celestin Jelenc, član Narodnega odbora za Slovenijo, ki se jubilejnega večera žal ni mogel udeležiti. V imenu članov Slovenskega katoliškega akademškega društva (SKAD) je čestital njega predsednik gospod Andrej Žužek.

kako vse (ne: se) zlit v nekaj živega.

Prvi odstavek drugega stolpca mora reči, da „Drugi del (Dume) raste najprej (ne: naprej) ... iz trenja...“

Med ostalimi tiskovnimi napakami naj opozorimo na asonanso (prav: asonanco; 2. stolpec, 1. od-

stavek); na to, da bodo odrski spev filmirali (prav: filmali), in na drugo podčrtno opombo, kjer je brati: „Njegove (=Jeločnikove) osmere podobe sledijo zgoraj podani kompoziciji: prvi in zadnji dve odgovarjata obema polovicama (ne: prvima polovicama!) prvega in tretjega dela...“